# Vocabularul (lexicul)

Totalitatea cuvintelor, existente într-o limbă la un moment dat, precum şi a celor care au existat cândva în acea limbă, constituie vocabularul sau lexicul acelei limbi.

Structura vocabularului

După puterea de circulatie(120 000 de cuvinte):
-vocabularul fundamental-1500 de cuvinte cunoscute de toti.
-masa vocabularului

1. -arhaisme
2. -regionalisme
3. -neologisme
4. -cuvinte populare
5. -termeni tehnici
6. -argou
7. -jargon

-vocaburarul fundamental, contine aproximativ 1500 de cuvinte cunoscute de toti vorbitorii, fiind cele mai uzuale.Aproximativ 60% din cuvinte sunt de origine latină, restul fiind de alte origini.

Fondul lexical principal se caracterizează prin:
-frecventă mare;
-o mare stabilitate;
-o mare capacitate de compunere şi derivare;
-polisemantism;
-intră în structura a numeroase expresii.

În vocabularul fundamental intră următoarele cuvinte:

1. care denumesc obiecte şi actiuni importante;
2. numele unor băuturi şi alimente de necesitate;
3. care denumesc părti ale corpului omenesc;
4. fiinte foarte bine cunoscute;
5. numele unor arbori, fructe, flori;
6. culori mai importante;
7. gradele de rudenie;
8. zilele săptămânii şi diviziunea timpului;
9. obiecte casnice şi unelte uzuale;
10. calităti şi defecte;

11. cuvinte care denumesc mediul înconjurător;
12. adverbele, numerale până la 10, articole, conjunctii, prepozitii.

Masa vocabularului

Cuprinde 90% din cuvintele limbii române

Arhaismele

-sunt cuvinte şi constructii sintactice care au ieşit din uz.Sunt patru feluri de arhaisme:-lexicale-sunt cuvinte vechi, ieşite din uz, fie din cauza disparitiei obiectelor pe care le denumeau, fie din cauza concurentei cu alte cuvinte lexicale care denumesc aceleaşi notiuni;

-fonetice-sunt forme vechi ale unor cuvinte folosite şi astăzi.Au dispărut din limbă sau se folosesc regional;

-gramaticale-morfologice-sunt formele verbale diferite, sau unele plurale terminate în "e" sau "uri";

-sintactice-sunt constructii vechi:dativul adnominal, art. genitival sau folosirea acuzativului în loc de genitiv;

-semantice nu sunt cuvinte invechite, ci doar unele sinonime(înainte "limbă" însemna "popor").

Unitatea de bază a vocabularului este cuvântul.

Cuvântul este cea mai mică unitate lexicală, purtătoare a unuia sau a mai multor sensuri.

Cuvinte:-monosemantice
-polisemantice(sensul unui cuvânt se precizează doar în context)

Cuvânt:-sunete(învelis sonor)
-sens

Vocabularul este compartimentul cel mai supus schimbării:în limbă apar cuvinte noi, pentru că apar în viată realităti noi;unele cuvinte au ieşit din uz, pentru că denumesc realităti care nu mai există.

Mijloace de îmbogătire a vocabularului:

Mijloace interne:-compunerea
-conversiunea
-derivarea:-cu prefixe
-cu sufixe
-parasintetic

## Compunerea

Compunerea este procedeul de îmbogătire a vocabularului, cu ajutorul căruia se obtin cuvinte noi, prin alăturarea a două sau mai multe cuvinte, prin abreviere sau prin contopire.

Compunerea:-contopire :untdelemn, binevoitor, cumsecade, binefăcător
-alăturare : bloc-turn, floarea-soarelui, câine-lup
-elemente de compunere :autobiografie, automotor
-abrevierea se realizează prin:
-reunirea unor fragmente(aprozar);
-alăturarea initialelor(P.C.R., P.D.S.R.);
-reunirea unor fragmente de cuvânt şi litere initiale(TAROM, ADAS);
-abrevieri şi cuvinte întregi(prono-sport).

!!!Toate părtile de vorbire pot fi compuse.

## Conversiunea

Conversiunea este procedeul de îmbogătire a vocabularului, care constă în formarea unui cuvânt nou, prin trecerea de la o parte de vorbire, la altă parte de vorbire.

A venit un credincios al împăratului.(subst. din adj.)
Eul poetic… (subst. din pronume)
Doiul de la română… (subst. din numeral)
Trecerea de bac… (subst. din vb.)
Recoltatul s-a terminat. (subst. din participiu)
Am un of! (subst. din interj.)
În zid era un intrând. (subst. din gerunziu)

Scrie frumos. (adv. din adj.)
Calcă apăsat. (adv. din participiu)
Te-am sunat de două ori. (adv. din numeral)
Câştigă însutit. (adv. din numeral multiplicativ)

Acest om este mic.(adj. din pron. demonstrativ)
Părintii mei… (adj. din pronume posesiv)
Doi cătei au plecat.(adj. din numeral)

!!!!Toate pronumele, cu exceptia pronumelui personal, reflexiv şi de politete, pot deveni adjective.

**Derivarea**

Derivarea este procedeul de îmbogătire a vocabularului cu ajutorul afixelor.

Sunetul sau grupul de sunete, care se adaugă la începutul unei rădăcini de bază, pentru a forma cuvinte noi sau înrudite ca sens, se numeşte prefix.

Sunetul sau grupul de sunete, care se adaugă la sfârşitul unei rădăcini de bază, pentru a forma cuvinte noi sau înrudite ca sens, se numeşte sufix.

Derivarea concomitent şi cu prefixe şi cu sufixe, se numeşte derivare parasintetică.

Sufixe:-augmentative:golan, lungan, căsoaie, măturoi, băietandru;
-diminutivale: copilaş, pălărioară, băietaş, binişor, ursulet;
-colective: tufiş, prundiş, brădet, stejăriş, viespărie, tărănime;
-de agent: lăptar, tapiter, muncitor, tractorist;
-pentru denumiri în însuşiri:-ar(secular)
-al(săptămânal)
-aş(fruntaş)
-bil(lavabil)
-iu(auriu)
-abstracte:-atate(bunatate)
-ală(tocmeală)
-ie(anemie)
-de modalitate:-îş(târâş)
-de origine:-ean(oltean)
-penrtru nume proprii de familii:-escu(Eminescu)
-iu(Procopiu)
-oiu(Şerbănoiu)
-substantivale
-adjectivale
-verbale
-adverbiale

**Afixoidele**

!!!Să nu confunzi afixele cu afixoidele, pentru că afixoidele sunt cuvinte din latină sau greacă care formează cuvinte compuse;nu derivate.

| prefixoide | sufixoide |
|---|---|
| acv=apă | cid=ucigător |
| aero=aer | derm=piele |
| auto=singur,automobil | fag=mâncător de |
| agro=câmp | fil=iubitor de |
| antropo=om | fob=frică |
| arhe=vechi | for=purtător |
| avi=pasăre | glot=limbă |
| bar=greutate | graf=a scrie |
| bi,bis=doi | grama=scriere |
| biblio=carte | horama=vedere |
| bio=viată | krat=putere |
| calos,cali=frumos | liza=descompunere |
| cardi=inimă | log=ratiune |
| cata=de sus in jos | metro=măsură |
| circum=împrejur | morf=formă |
| cripto=ascuns | nom=lege |
| crono=timp | ped=educator,picior |
| demo=popor | scop=a privi |
| di=de două ori | teca=colectie |
| endo=înăuntru | zofie=întelepciune |
| epi=deasupra | |
| etero=diferit | |
| eu=bine | |
| fil=iubitor de | |
| fito=plante | |
| fon=sunet | |
| foto=lumină | |
| geo=pământ | |
| grafo=scriere | |
| hemo=sânge | |
| hipo=cal | |
| hidro=apă | |
| izo=egal | |
| lito=piatră | |
| logo=cuvânt | |
| macro=mare | |
| micro=mic | |
| mega=foarte mare | |
| meta=după,schimbare | |

| | |
|---|---|
| mezo=de mijloc<br>mono=unul singur<br>morfo=aspect<br>multi=multi<br>neo=nou<br>neuro=nerv<br>omni=toti<br>omo=identic<br>orto=corect<br>paleo=vechi<br>pan=tot<br>para=lângă<br>pato=boală<br>patri=părinte<br>pedo=copil,sol<br>peri=împrejur<br>piro=foc<br>pleni=deplin<br>pluto=bogat<br>poli=multi<br>proto=primul<br>pseudo=fals<br>psiho=suflet<br>radio=radiatii<br>sali=sare<br>sapro=putred<br>scinti=scânteie<br>tele=la distantă<br>termo=cald<br>trans=peste<br>zoo=animal | |

Mijloace externe:-împrumuturi
-neologisme

Mijloacele de îmbogătire externe sunt împrumuturi lexicale mai vechi sau mai noi.

Împrumuturile mai vechi au intrat în limbă pe baza relatiei noastre directe cu alte popoare.

!!Să nu confunzi împrumuturile cu neologismele:împrumuturile au intrat în limbă pe cale directă, pe când neologismele sunt tot împrumuturi, mai recent intrate în limbă prin cale cărturărească.

Împrumuturi

Cele mai vechi de origine:
-slavă:chiaz, drag, plug, stană, vesel;
-maghiară:belşug ,chip, meşteşug, oraş;
-turceşti:baclava, basma, cafea, caşcaval;
-greacă:cort, folos, mătase, omidă, traistă.

Neologisme de origine
-italiană:câmpean, febră, reumatism;
-germană:cocs, rucsac;
-rusă:combinat;
-franceză:antet, automobil, certificat, coşmar;
-engleză:busines, angro, en-detail, week-end, sponsor, stres.

Există neologisme care sunt absolut necesare şi folosirea lor este indicată.Există însă neologisme de prisos care se numesc barbarisme.Abuzul de neologisme conduce la o greşeală numită cultism.

Categorii semantice

**Sinonime** sunt cuvinte cu formă diferită si înteles apropiat.

sinonime:

-totale-sunt foarte putine la număr, şi se stabilesc între un cuvânt vechi, popular sau regional, şi unul din limba literară, sau între termenii tehnici şi denumirea populară(varză-curechi, nea-omăt, cupru-aramă, natriu-sodiu, kalium-potasiu);

-partiale-se intâlnesc de regulă, în grupul de cuvinte vechi şi polisemantice(bun-avantajos, gustos, prielnic, cumsecade);

-aproximative-sunt intâlnite în seria cuvintelor cu sens figurat (iubire-flacără, lavă, arşită [in poezie]).

-lexicale:a fugi-a alerga, a goni;
-frazeologice:a fugi-a spăla putina, a lua-o la sănătoasa.

-contextuale(cu sensul din context).

**Antonimele** sunt cuvinte cu formă diferită, şi înteles total opus.
antonime:-totale:a deschide-a inchide, deştept-prost;
-partiale:femeie-bărbat, găină-cocoş.

-lexicale:zgârcit-darnic;
-frazeologice:zgârcit-inimă largă.

-derivate de la aceeaşi rădăcină:legal-ilegal;
-cu rădăcini diferite:bun-rău.

#Antonimia nu priveşte doar termenii aflati într-o pereche, ci şi sinonimele lor.

#În cazul cuvintelor polisemantice antonimia se stabileşte pentru fiecare sens.

**Paronimele** sunt cuvinte asemănătoare ca formă şi nu au nimic comun ca înteles(diferă printr-un sunet sau două).

campanie-companie (aceeaşi parte de vorbire)
eminent-iminent (aceeaşi parte de vorbire)

miner-minier (părti de vorbire diferite)
anual-anuar (părti de vorbire diferite)

#Nu sunt paronime cuvintele care se diferentiază prin aspect popular, raportat la normă(a multumi-a multămi, a mormăi-a mornăi).

# Nu sunt paronime derivatele cu sufixe(fetită-fetică, moral-amoral).

#Greşeli în folosirea paronimelor:

-au drept cauză atractia paronimică, adică un paronim mai des folosit, îl atrage pe unul mai putin cunoscut, şi se numeşte confuzie paronimică.

-etimologia populară este o deformare a formei cuvântului de bază, pentru o asociatie falsă, pe care vorbitorul o face mintal(caldorifer-calorifer, brusculadă-busculadă, boliclinică-policlinică).

**Omonimele** sunt cuvinte cu formă identică şi înteles total diferit.

omonimele:-lexicale:-totale-atunci când se mentine şi în flexiune
-partiale-atunci când unele forme flexionare diferă.

-lexico-gramaticale:-cuvinte cu forme identice, dau părti de vorbire diferite:

Am o haină nouă.

Nouă nu ne plac căteii.

Am luat un nouă.

-morfologice-sunt forme flexionare identice ale aceluiaşi cuvânt(nişte cărti-unei cărti).

## Sensul unui cuvânt în text

Sensul unui cuvânt, se precizează numai în context.Există în limba română cuvinte foarte putine, care au un singur sens.Cele mai multe cuvinte însă capătă, în functie de context, sensuri diferite.

Calitatea unui cuvânt de a avea mai multe întelesuri se numeşte polisemie, iar cuvintele cu mai multe sensuri se numesc polisemantice. Cuvintele care au un singur sens se numesc monosemantice(pix).

Monosemantice, sunt cuvintele din domeniul ştiintei şi al tehnicii. Polisemia se explică prin faptul că, unele cuvinte pot dobândi în timp sensuri noi derivate, păstrând în mare, sensul initial.

## Sensul propriu, sens figurat

Ştiinta care se ocupă cu sensurile cuvintelor, se numeşte semantică.

Sensul lexical al cuvinetlor, este însuşirea obiectului reflectată în mintea noastră, deci întelesul pe care vorbitorul i-o atribuie unui cuvânt.

Un cuvânt oarecare, luat izolat, poate avea unul sau mai multe întelesuri, dar introdus într-un context poate avea doar o singură semnificatie.

Deducem că sensul, este o constantă semantică în afara unui enunt, iar semnificatia înseamnă actualizarea sensului într-un anume context.

Sensul propriu sau de bază(principal, fundamental) este cel obişnuit, folosit curent, dar trezeşte în mintea vorbitorului întreaga obişnuintă a unui obiect, actiune, însuşire.

Sensul figurat, este cel mai putin obişnuit, care creează în mintea vorbitorului o altă imagine decât cea obişnuită.

Cuvintele folosite cu sens figurat dau naştere la figuri de stil.

## Unităti frazeologice

Unitătile frazeologice sunt îmbinări de cuvinte care au sens unitar.

Îmbinări:-locutiuni;
-expresii;
-grupuri sintactice stabile
-clişee inernationale

Locutiunile sunt grupuri de două sau mai multe cuvinte, care reprezintă o unitate de sens, şi care împreună, se comportă ca o parte de vorbire.

Expresiile sunt îmbinări de cuvinte, care au o mai mare încărcătură emotională.Sunt mai expresive decât locutiunile.Expresiile idiometrice (idealiste), sunt îmbinări cu sens figurat, intraductibile în alte limbi(a nu fi în apele lui).

Grupurile sintactice stabile, sunt îmbinări care nu au sinonim.

Clişeele internationale, sunt sintagme cu circulatie internatională. Unele dintre ele au la bază legende biblice sau olimpice(Arca lui Noe, Oul lui Columb, Nasul Cleopatrei).

-